

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมพล ทองธรรมชาติ. วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย. พระนคร : สำนักพิมพ์
บรรณากิจ, 2524.

กลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. "ปริทัศน์นวมยงค์
ชีวิตและงาน พ.ศ. 2443-2426" ใน ปริทัศน์ นวมยงค์ : ชีวิตงานและธรรมศาสตร์
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ เพิ่มพล โปธิ์เพิ่มเหม บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

เกษม อุทยานิน. รัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2516.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. การปฏิวัติ 2475. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวศึกษา, 2514.

ดวง อภัยวงศ์. การต่อสู้ของข้าพเจ้า. พระนคร : ประมวลสาส์น, 2501.

"คณะรัฐมนตรี." ประชาชาติ. 21 มิถุนายน 2476.

"คำแถลงนโยบายของรัฐบาล." รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 47/2475.

จรรยา สุภาพ. หลักรัฐศาสตร์ ฉบับพื้นฐาน ปรับปรุงแก้ไขใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

จักรปาณีศรีวิสุทธิ, หลวง (วิสุทธิ ไกรฤกษ์). อธิบายธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยาม
เปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ. พระนคร : โรงพิมพ์สยามบรรณากิจ, 2475.

จิตร ภูมิศักดิ์. โครงการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2524.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2519.

ชลธิรา กัดดออยู่. "ไตรภูมิพระร่วง รากฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองไทย." ธรรมศาสตร์
(มิถุนายน-กันยายน 2517) : 106.

- ชวลิต ทรงกิตติ. "การต่อสู้ทางการเมืองของดร.ปรีดี พนมยงค์ (พ.ศ. 2475-2490)"
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมือง-การปกครองทางการเมือง 2411-2475. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 100 ปีแห่งการปฏิรูประบอบราชการ วัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจ
 ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
 _____ . รัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530
 _____ . รัฐกับสังคม ไตรลักษณ์รัฐไทยในหุสลังคมสยาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชันตติยา กรรณสูต รวบรวม. เอกสารการเมืองการปกครองไทย
 พ.ศ. 2417-2477 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สถาบันสยามศึกษา
 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532.
- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์. หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,
 2516.
- เดือน บุนนาค. ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักมติธรรม, 2517.
- แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก.
 ทินพันธุ์ นาคะตะ. รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษาวิเคราะห์
การเมืองในวิชาทฤษฎีการเมือง การเมืองเปรียบเทียบและการเมืองระหว่างประเทศ.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525.
- ทิพวรรณ เจียมธีรสกุล. บรมทรศน์ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ กรุงเทพมหานคร :
 รุ่งแสงการพิมพ์, 2531.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. "กบฏบวรเดช : การเมืองของประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ของ
 การเมือง." ธรรมศาสตร์ (มีนาคม 2527).

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ : พื้นฐานทางเศรษฐกิจ."

ใน สายธารแห่งความคิด รวมบทความทางวิชาการฉลอง 60 ปี อาจารย์คุณวราวุฒยพาสนิทวงศ์ ณ อยุธยา ชาศริต ชุ่มวัฒนา และ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ บรรณาธิการ.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, 2532.

ประชาชาติ 8 เมษายน 2476.

ปรีดี พนมยงค์. ชีวประวัติของนายปรีดี พนมยงค์ ปารีส: ม.ป.ท., 2526.

_____. แนวความคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์ กรุงเทพฯ : มูลนิธิปรีดี พนมยงค์
โครงการ 60 ปี ประชาธิปไตย, 2535.

_____. ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์.
นิตยสาร นานาสภา สัมภาษณ์รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน
พ.ศ. 2525 กรุงเทพมหานคร : โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย", 2526.

_____. ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2526.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2476.

ราชกิจจานุเบกษา. แผนกกฎหมาย, เล่ม 50 (2 เมษายน 2476).

ไพโรจน์ ชัยนาม. การร่างรัฐธรรมนูญใหม่และบทความเรื่องรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร:
พานิชสุภผล, 2488.

_____. รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารที่สำคัญทางการเมืองของไทย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.

ไมตรี เด่นแถม แปล. โลกพระศรีอารีย์ ของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพมหานคร : กราฟิตอาร์ต,
2516.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 34/2475, 16 พฤศจิกายน 2475.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 1 ครั้งที่ 40/2475.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 44/2475.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 9/2476 1 สิงหาคม 2476 .

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 1 วิสามัญ ครั้งที่ 26/2476 พ.ศ. 2476 .

- วิทยา สุจริตนารักษ์. "แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์." ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
 วิชาการการเมืองไทย สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ อยุธยา. "รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500-2506)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ส. สิงหรา (นามแฝง). "หลักรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ." ไทยเชชม 10 : 2 มิถุนายน
 2476.
- สมเกียรติ วันทะนะ. "เมืองไทยยุคใหม่ สัมพันธภาพระหว่างรัฐกับประวัติศาสตร์สำนึก."
อยู่เมืองไทย รวมบทความทางสังคม การเมือง เพื่อเป็นเกียรติแก่ศาสตราจารย์เสน่ห์
 จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี สมบัติ จันทรวงค์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
 บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- สมบัติ จันทรวงค์ และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพมหานคร :
 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สุนจน์ ดำนตรีกุล. นายปรีดี พนมยงค์ กับการอภิวัฒน์ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 ไทยวัฒนาพานิช, 2535.
- เสน่ห์ จามริก. การเมืองกับการพัฒนารัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,
 2529.
- ไสว สุทธิพิทักษ์. ดร.ปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2526.
- อาคม นิลิยะ และ นิธิ เอียวศรีวงศ์. ศรีรามเทพนคร รวมความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์อยุธยา
 ตอนต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, 2529.

ภาษาอังกฤษ

Field, G. Lowell. Governments in Modern Society. New York:
Mc Graw-Hill, 1951.

Jacobsen, G.A. and Lipman, M.H. Political Science. New York :
Barnes and Noble, Inc., 1965.

Mac Iver, Robert M. The Modern State. London: Oxford University
Press, 1955.

Rodee, Carl C. et al. Introduction to Political Science. New York:
Mc Graw-Hill Co., Inc., 1957.

Sabine, George H. History of Political Theory. New York: Holt, 1961.

Watkins, Frederick M. International Encyclopedia of the Social
Sciences Vol. 15 : 143-157, ed. by David L. Sills. New York:
The Macmillan Company and the Free Press, 1968.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

งานเขียนของปรีดี พนมยงค์ เรียงตามลำดับปีที่พิมพ์โดยแบ่งเป็น 4 ช่วง คือก่อน 2475, 2475-2484-2490 และหลัง 2490 พร้อมทั้งอักษรย่อแจ้งแหล่งที่มีสนเทศรายการนั้น ๆ ตามเลขเรียกหนังสือ (Call Number) ของแต่ละแห่ง

อักษรย่อที่ใช้

จก	-	ห้องสมุดวิทยาลัยครูจันทระเกษม
จฉ	-	สำนักหอสมุด สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ชพ	-	ห้องสมุดประชาชน ซอยพระนาง
ธค	-	ห้องสมุดประชาชนธนาคารศรีนคร-เพชรบุรีตัดใหม่ -สวนมะลิ
บช	-	ห้องสมุดประชาชนบางเขน
บน	-	ห้องสมุดหนังสืออนุรักษ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร
บบ	-	ห้องสมุดวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
ปท	-	ห้องสมุดประชาชนปทุมวัน
มก	-	สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มช	-	หอสมุดกลาง สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มจร	-	ห้องสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มช	-	สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มธ	-	สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มร	-	สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มตก	-	หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
มศว	-	สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วส	-	ห้องสมุดประชาชนวัดสังข์กระจาย
วอ	-	ห้องสมุดประชาชนวัดอนงค์าราม
ศน	-	ศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์
ศวท	-	ศูนย์สนเทศเพื่อการวิจัยไทยคดีศึกษา สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สคก	-	ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
สศ	-	ห้องสมุดสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม
สพบ	-	สำนักบรรณสารการันตนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
สล	-	ห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี
สส	-	ห้องสมุดสยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์
หช	-	หอสมุดแห่งชาติ

ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ปรีดี พนมยงค์. "คำนำ" ประวัติศาสตร์สมุญการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต

โดย พระองค์เจ้า อาทิตยทิพอาภา. พระนคร : โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477,
2 เล่ม. (มธ/ ฎน 149 อ6)

_____ . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.

พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, หน้าไม่เรียงลำดับ. (มธ / ส HF 1382.6
ก61ป4)

_____ . ประชุมกฎหมายไทย พ.ศ. 2473 รวบรวมโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.

พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น. (จพ / KTH 045 ป1711ป 505 หน้า ;
ศน/349.59302 ก114ป 226 หน้า; สพบ / K ป174 2473 R 226 หน้า)

_____ . ประชุมกฎหมายไทย ภาค 9. พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น. 2421 หน้า.

(ศน/349.59302 ก114ป)

- ปรีดี พนมยงค์. **ประชุมกฎหมายไทย ภาค 7.** โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร :
 โรงพิมพ์นิติสาส์น. 1916 หน้า. (คน/349.59302 ก114ป)
- _____. **ประชุมกฎหมายไทย ภาคเพิ่มเติม.** พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น. 505 หน้า.
 (คน/349.59302 ก114ป)
- _____. **ประชุมกฎหมายไทย ภาค 3.** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร :
 โรงพิมพ์นิติสาส์น. ค, 567-1244 หน้า. (จพ / K TH 990 ป1711ป)
- _____. **ประชุมกฎหมายไทย ภาค 11.** รวบรวมโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
 (คน/349.59302 ก114ป)
- _____. **ประชุมกฎหมายไทย ภาค 1-12.** รวบรวมโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
 โรงพิมพ์นิติสาส์น. 12 เล่ม. (สพบ / K ป174)
- _____. **ประชุมกฎหมายไทย เรียงนามปี.** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร :
 โรงพิมพ์นิติสาส์น. (สพบ / K ป174)

Pridi Banomyong. **Political and military tasks of the Free-Thai
 movement to regain national sovereignty and independence.**
 Bangkok : Amarin Press, n.d. 78 p.

2468-2474

- ปรีดี พนมยงค์. **ประชุมกฎหมายไทย ภาค 10.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2468.
 2493 หน้า. (คน/349.59302 ก114ป)
- _____. "ระเบียบการเรียนกฎหมายในประเทศฝรั่งเศส," **บทบัญญัติ** เล่มที่ 4 ตอนที่ 8
 สิงหาคม 2468. หน้า 660-677. (สต)
- _____. "การเรียนกฎหมายในประเทศฝรั่งเศสโดยย่อ เรียบเรียงตามกฎหมายประธานาธิบดี
 และกฎเสนาบดี." **บทบัญญัติ** เล่มที่ 4 ตอนที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2464.
 18 หน้า. (สต)

Pridi Banomyong" Du sort des Societes de Personnes en cas des Deces
d'un associe/Pridi Banomyong. Pris: Librairie de Jurisprudence
ANcienne et moderne, 1927. 128 p. (สต /RARE 340.0944 P947 d)

ปรีดี พนมยงค์. "เกร็ดประมวลกฎหมายเรื่อง พระเจ้านโปเลออง (นโปเลียน) กับประมวล
กฎหมายแห่งฝรั่งเศส," **บทบัญญัติ** เล่ม 5 ตอนที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471.
12 หน้า. (สต)

_____. **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธรณ์
และคำแนะนำ** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร: โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2471.
434 หน้า (สพบ / G92 ป174)8

_____. **ปาฐะเรื่องปัญหาเกี่ยวกับการลงอาญาผู้กระทำผิดกฎหมาย** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
พระนคร: โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2471. 47 หน้า. (สพบ / H 52 ป174)

_____. **"คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์."** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
นิติสาส์น, เล่ม 2 (2472) หน้า 1-16, 62-85, 115-132, 161-177,
210-222, 252-280, 315-338, 375-412, 453-483, 510-537,
574-607, 636-667. (สกค)

_____. **ประชุมกฎหมายไทย ภาค 12.** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร:
โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2472. 2688 หน้า (คน / 349.59302 ก 114ป)

_____. **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2.** พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น,
2474. 2 เล่ม. "บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธรณ์และคำแนะนำ"
(มธ / ส HF 1382.6 s3x4X

_____. **บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ บรรพ 2 (ตอนที่ 1-)** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2472-73. 2 เล่ม. (หช-ห้องค้นคว้า 312/346.0202434
ป471บ)

_____. **"คดีปกครองในประเทศฝรั่งเศส" บทบัญญัติ** เล่ม 6 ตอนที่ 3 กรกฎาคม 2473.
6 หน้า. (สต)

- _____. "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์," โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
นิติสาส์น, เล่ม 3 (2473) หน้า 1-41, 83-104, 135-154, 190-225,
261-305, 330-347, 393-412, 467-500, 613-649, 693-705,
769-788 (สกก)
- _____. ฐานะของชาวรัสเซียผู้ถูกถอนสัญชาติ (เฉพาะที่เกี่ยวกับปัญหาเรื่องความสามารถ
ของบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล) โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
บทบัญญัติ เล่ม 6 ตอนที่ 5 กุมภาพันธ์ 2473. 6 หน้า (สท)
- _____. บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทากรณีและคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ บรรพ 2 (ตอนที่ 2). พระนคร: โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2473. 273 หน้า.
(ศน / 346 ป4711)
- _____. ประชุมกฎหมายไทย. พระนคร: โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2473. 17 เล่ม.
(มธ / ก 349.593 ป4 ก., น., ศ.)
- _____. ประชุมกฎหมายไทย ภาค 1. รวบรวมโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร:
โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2473-74. 12 เล่ม. "ฉบับพิมพ์โดยวิธีถ่ายภาพทำเป็นบล็อก"
(หข. ห้องค้นคว้า 312 / ก 349.59302 ก114)
- _____. ประชุมกฎหมายไทย ภาค 2. รวบรวมโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร:
โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2473. 566 หน้า. (ศน / 349.593 ก114ป)
- _____. "สังเขปหัวเรื่องสิทธิพิเศษในการมีสัญชาติของบุคคลซึ่งเกิดในกรุงสยาม อันเป็น
บุตรของพลเมืองในอาณาเขตต์อำตติแทนสันนิบาตชาติ," โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
บทบัญญัติ เล่ม 6 ตอนที่ 4 พฤศจิกายน 2473. 12 หน้า. (สท)
- _____. "คำนิพากษาฎีกา อาชญา รุกฉ้อทางหลวง ความผิดที่ต่อเนื่องเรื่อยไป วิจิพิจารณา
อาชญา พ้องซ้ำ คดีอาชญาปนแ่ง คำฤชา ธรรมเนียม," โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
บทบัญญัติ เล่ม 6 ตอนที่ 8 ธันวาคม 2474. 6 หน้า. (สท)
- _____. "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3." โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม.
นิติสาส์น (แผนกสามัญ), (2474) หน้า 2-23, 76-93, 158-165, 253-263,
333-347, 412-426, 477-492, 556-571, 627-642, 698-713. (สกก)

- _____ . ประชุมกฎหมายไทย โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2474. 5 เล่ม "เล่ม 5 สารบัญเรียงตามปีและตามตัวอักษร." (จฬ / อ 349.593 ป1711ป)
- _____ . ประชุมกฎหมายไทย โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2474. 4 เล่ม. (สล / 349.593)
- _____ . ประชุมกฎหมายไทย โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร, 24-- . 7 เล่ม, ภาพประกอบ. (สต / RARE 340.09593)
- _____ . ประชุมกฎหมายไทย พ.ศ. 2473 โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2474. 505 หน้า. (สล / 349.593 ป)
- _____ . ประชุมกฎหมายไทย พ.ศ. 2473 โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2474. (9), 226 หน้า. ตาราง, แผนที่. (หช / ก 349.59302 ป5173ป)
- _____ . ประชุมกฎหมายไทย : กฎหมายตรา 3 ดวง โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2474. 186 หน้า. (คน / 349.59302 ก114ป ; สพบ / K ป174ต)
- _____ . "สิทธิของรัฐในทรัพย์สินมฤตตามกฎหมายโซเวียต โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. บทกวีคดี เล่ม 6 ตอนที่ 10 กุมภาพันธ์ 2474. 5 หน้า. (สต)

2475-2484

- _____ . คำอธิบายกฎหมายปกครอง โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. และ พระสารสาส์น ประพันธ์. พระนคร : 2475. 156 หน้า. (มธ / จQ 1745 ก6ป42)
- _____ . คำอธิบายกฎหมายปกครอง โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม, 2475. 107 หน้า. (สพบ / K ป17ค)

- _____ . "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 มาตรา 512 โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. นิตินาสัน (แผนกสามัญ), 5: 2 (พฤษภาคม 2475) หน้า 106-116. (สกค)
- _____ . "บันทึกเรื่องพะยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมือ" โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. **บทบัญญัติ** เล่ม 7 ตอนที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475. 2 หน้า. (สค)
- _____ . **ประชุมกฎหมายไทยเรียงตามตัวอักษร** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. โรงพิมพ์ นิตินาสัน, 2475, 454, 325 หน้า. (สล / 349.593)
- _____ . **ประชุมกฎหมาย พ.ศ. 2475.** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. โรงพิมพ์นิตินาสัน, 2475. 235 หน้า. (สล / 349.593 ป)
- _____ . **สารบัญประชุมกฎหมายไทยเรียงตามตัวอักษร.** รวบรวมโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิตินาสัน, 2475. 454 หน้า. (หข ห้องค้นคว้า 312 / ก 349.593016 ป4721 สอ ; สพบ / K ป174อ ; จพ / K TH100 ป1711ส R)
- _____ . **สารบัญประชุมกฎหมายไทยเรียงตามตัวอักษร.** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิตินาสัน, 2475. 555 หน้า. (คณ / 349.593016 ป471ส)
- _____ . **สารบัญประชุมกฎหมายไทยเรียงตามปี.** พระนคร : โรงพิมพ์นิตินาสัน, 2475. 325 หน้า. (คณ / 349.593016 ป471ส ; หข ห้องค้นคว้า 312 / ก 349.593016 ป4721 สป ; จพ นิตินาสัน / K TH045 ป1711ป R)
- _____ . "คำอธิบายกฎหมายระวางประเทศแผนกคดีบุคคล," โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. นิตินาสัน (แผนกสามัญ), 6 : 8 (พฤศจิกายน 2476) หน้า 705-727. (สกค)
- _____ . "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัทและสมาคม," โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. นิตินาสัน (แผนกสามัญ), 6: 7 (ตุลาคม 2476) หน้า 572-657; 6 : 8 (พฤศจิกายน 2476) sohк 658-674. (สกค)
- _____ . "ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำผิดกฎหมาย" โดย หลวงประดิษฐ์มนูธรรม. **ในรวมปาฐกถา ซึ่งแสดงที่สามัคยาจารย์สมาคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 ถึง พ.ศ. 2475.** พระนคร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2476. (มธ / สปL 4205 ร 4)

- _____ . ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายปกครอง (ข้อความทั่วไปในวิชากฎหมายปกครอง)
พระนคร : พิมพ์แจกในงานพระกฐินพระราชทานแก่จังหวัดพระนคร ณ วัดสังเวช
วิทยาราม, 2475. 25 หน้า.
- _____ . ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายปกครอง : ข้อความทั่วไปในวิชากฎหมายปกครองและ
ปาฐกถาเรื่องพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักร
สยาม พ.ศ. 2476 โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,
2479. 84 หน้า. พิมพ์แจกในงานพระกฐินพระราชทานแก่สภาจังหวัดพระนคร
วัดสังเวชวิทยาราม พ.ศ. 2479 (จพ-นิติศาสตร์ / K TH 930 ป171 ค
2479 R)
- _____ . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2. พระนคร : โรงพิมพ์
นิติสาส์น, 2479. 279 หน้า.
- _____ . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ; ว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัทและสมาคม
โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2479. 204 หน้า
(สพบ / T 3103 ป174 ; สต / 346.07 ป ; มธ / HF 1382.6 ห7ป4)
- _____ . คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคล โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม.
พระนคร : มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2479. 272 หน้า.
(สพบ / JK 4270 ป17)
- _____ . คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคล โดย หลวงประดิษฐ์มนูธรรม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2479. 232 หน้า.
พิมพ์แจกในการฉาบฉวย นายเสียง พนมยงค์ (หช-ห้องค้นคว้า 312,
401./340.9 ป471ค)
- _____ . ปาฐกถาเรื่องพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักร
สยาม พ.ศ. 2476. พระนคร. พิมพ์แจกในงานพระกฐินพระราชทานแก่สภาจังหวัด
พระนคร ณ วัดสังเวชวิทยาราม, 2479. 42 หน้า.

2484-2490

Pridi Banomyong. *The King of the White Elephant*. Bangkok : The University of Moral & Political Science Printing Press, 1941, 154 p. (สต /RARE 895.91 B)

ปรีดี พนมยงค์. "คำนำ" ใน *เศรษฐศาสตร์* ของ ทองเปลว ชลภูมิ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2487. 4 หน้า.

_____. "คำนำ" (อุทิศแต่ท่านข้า ณ บ่อมเพชร) ใน *คำอธิบายอาญาวิทยา* (ตอนที่ว่าด้วยทัณฑวิทยาทั่วไป) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2487. 2 หน้า.

_____. คำปราศรัยของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กล่าวต่อนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเมื่อ 8 สิงหาคม 2487 และคำกล่าวรับของนายดวง อภัยวงศ์. กรมโฆษณาการ, 2487. 6 หน้า. (จพ / 895.915 ป173 ค)

หลัง 2490

ปรีดี พนมยงค์. ปาฐกถาเรื่อง "พุทธศาสนาในต่างประเทศ" โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497. 2, 193 หน้า. พิมพ์แจกเนื่องในการถวายอาหารเพล ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (บพ /294.304 ป266ป)

_____. *เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม และ พระบรมราชาวิถินิจฉัย* (รวบรวมโดย คักดี ศิลปานนท์) พระนคร : ศ.ศิลปานนท์, 2499. 214 หน้า. (สพบ/HD 95 ป17)

_____. *คำอธิบายกฎหมายปกครอง* โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, 2503. 199 หน้า. (มธ-กลาง, นิติศาสตร์ / JQ 1745 ก6ป4 2523)

- _____ . **ความเป็นอนิจจังของสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, 2513. 90 หน้า. (สพบ / HN 750.5 ป174 ; สต / 301 ป ; มก / B 63 ป17ค 2513 ; หช / 301.1 ป5173ค ; มคก / 300.1 ป174ค; มจร / 301.2 ป-ค ; คน / 309.1593 ป471 คบ ; มธ / HX 428.8 95ป4 2513)
- _____ . **คำอธิบายกฎหมายปกครอง** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, 2513. 116, 199, 7 หน้า. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.ต. พันธุ์ นิลวัณนานนท์ คัดจากหนังสือนิติสารัน พ.ศ. 2474 (หช / 342.59306 ป471คพ ; มธ / 1745 ก6ป4 2513 ; จพ / 340.9 ป57ค ; จพ นิติศาสตร์ / K TH 930 ป173ค 2513; มร / KT 2832.2 ป171ค ; มจร / 342.59303 ป-ค ; สพบ / K ป17 ค)
- _____ . "คำอุทักของนายปรีดี พนมยงค์ แต่ พลตำรวจตรี พันธุ์ นิลวัณนานนท์" ใน **คำอธิบายกฎหมายปกครอง** พระนคร, 2513. 3 หน้า. พิมพ์ในโอกาสพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจตรี พันธุ์ นิลวัณนานนท์
- _____ . **ปรัชญาคืออะไร?** โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, 2513. 41 หน้า. (สพบ / B 99 T3 ป173; สต / 100 ป; หช / 101 ป471ปร 2513 ; มคก / 100 ป174ป ; จพ / 100 ป17ป ; มก / B 49 ป14ป 2513 ; มธ / BD 18 x4X
- _____ . **สำเนาคำฟ้องเรื่องละเมิดสิทธิมนุษยชน และหมิ่นประมาท** โดยใส่ความทำให้โจทก์เสียหาย. ความแย้งระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ โดย วิชา กันตามาระ ผู้รับมอบอำนาจโจทก์ กับ บริษัทสยามรัฐจำกัด จำเลยที่ 1 และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และคนอื่น ๆ รวบรวมโดย นายเปื้อง คิริภัทท์. พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, 2514. 47 หน้า.

Pridi Banomyong" Ma vie mouvementee et mes 21 ans d'exil en Chine populaire. France : Tous droits de traduction et d'adaptation reserves pour tous pays, 1972. 320 p. (สต / 323.1 B)

- ปรีดี พนมยงค์. ความเป็นไปบางประการ ภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์. ใน
 บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2.
 นครหลวงฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, 2515. 108 หน้า. ภาพประกอบ.
 (มธ / ส DS 584 16)
- _____. บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์นิติเวช, 2515. 55 หน้า. (มธ / 322.42 ป417บ ; มก / จด
 1743.A5 ป17บ)
- _____. "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเอกภาพของชาติและประชาธิปไตย,"
 สังคมศาสตร์ปริทัศน์. 11, ฉ.8 (สิงหาคม, 2516)
- _____. คำแถลงการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ และ คำเตือนสติผู้รักชาติ. กรุงเทพฯ:
 ประจักษ์การพิมพ์, 2516. 32 หน้า. (มธ / 895.915 ป471ถ)
- _____. คำโครงเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ และ พระบรมราชวินิจฉัยของพระบาท
 สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คัดจากหนังสือโลกพระศรีอารีย์ของนายปรีดี พนมยงค์
 โดย ฟิลิปปิเย (แปลจาก Sous-Development et Utopie au Siam) แปลโดย
 ไมตรี เต๋นอุดม. กรุงเทพฯ : กราฟนิคอาร์ต, 2516. 137 หน้า.
- _____. จงนิกษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน 14 ตุลาคม. กรุงเทพฯ:
 โรงพิมพ์นิติเวช 2516. 38 หน้า. คำขวัญและบทความของนายปรีดี พนมยงค์
 ในงานสังสรรค์ชาวธรรมศาสตร์ในราชอาณาจักร (อังกฤษ) ปี 2516 (มคก /
 321.80953 ป174จ ; บบ / 923.58 ป4 ; สด / 959.37 ป)
- _____. จงนิกษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน 14 ตุลาคม. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์, 2516. 34 หน้า. (มธ / 895.914 ป471จ)
- _____. จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยวิธีสันติหรือไม่ - ปาฐกถาแสดงในงานประชุมประจำปี
 นักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมัน 30 สิงหาคม 2516. จัดพิมพ์โดย ปราโมทย์
 ฝั่งสุนทร. 2516. 23 หน้า (สด / 320.9595ป)
- _____. บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย. จัดพิมพ์โดย
 ปราโมทย์ ฝั่งสุนทร. 2516. 55 หน้า. (สด / 320.9593ป)

- _____ . วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับ 10 ธันวาคม รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกต
ของนายปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ : องค์การบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2516. 159 หน้า. ภาพประกอบ. (มศก / 321.808 ป174ว)
- _____ . สำนัจากทำเนียบฯ ถึง ฯพณฯ สัญญา. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2516.
32หน้า. (สล / 921 ป; ปท / 921 ป ; ชพ / 921 ป ; ศน / 895.916
ป471ส)
- _____ . สำเนาจดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการสามัคคีสาร (วารสารของ
นักเรียนไทยในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) เรื่องขอความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์
14-15 ตุลาคม 2516 และ "สังคมสัญญา" อันศักดิ์สิทธิ์ แห่งรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย.
กรุงเทพฯ : นิติเวชช์, 2516. 14 หน้า. (มศก / 329.9593 ป174ส ; สต /
320.9593ป)
- _____ . อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปแบบใด ปาฐกถาแสดงในการชุมนุม
สนทนาที่สามัคคี สมาคม สมาคมนักเขียนไทยในอังกฤษ เสาร์ที่ 28 กรกฎาคม 2516.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวชช์, 2516. 25 หน้า.
- _____ . "การก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นและเสรีไทย" หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ ร.ท.อุ๊ต นิตยสุทธิ, 2517.
- _____ . ความเป็นมาของชื่อ "ประเทศสยาม" กับ "ประเทศไทย" เรียบเรียงจากเค้า
ความบางตอนในต้นฉบับของหนังสือ "MA VIE MOUVEMENTEE" และ ปัญหาสงคราม
ในยุคปรมาณู. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 36 หน้า. "เชื้อเรื่องที่
ปกนอก สยามกับปัญหาสงครามในยุคปรมาณู" (หข ห้องค้นคว้า 312 / 495.9181
ป471ค ; มธ - กลาง, วารสารศาสตร์ / DS 572 ป4)
- _____ . ความเป็นเอกภาพของชาติกับปัญหาสามจังหวัดภาคใต้ โดย ปรีดี พนมยงค์ และ
คนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ : สหพันธ์นิสิตนักศึกษาชาวบักซ์ใต้แห่งประเทศไทย, 2517.
99 หน้า. (มศก / 323.1199 20593 ป173ค)
- _____ . "ความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14-15 ตุลาคม 2516 และ "สังคมสัญญา"
อันศักดิ์สิทธิ์แห่งรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย" กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517.

- _____ . คำตอบของปรีดี พนมยงค์ ต่อคำสัมภาษณ์ของ คลอเดีย รอสส์. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 15 หน้า. (สล / 923.2593 ป)
- _____ . "คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส 28 กรกฎาคม 2514" ใน คำปราศรัยสุนทรพจน์ บางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย. กรุงเทพฯ. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ, 2517. 3 หน้า.
- _____ . คำปราศรัยสุนทรพจน์บางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ และบางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์, 2517. 226 หน้า. มีเรื่องภาษาอังกฤษประกอบ ; อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ 20 เม.ย. 2517. (มคก / 320.959308 ป174 ค ; มก / PN 4199 ป173 ; จพ / 959.307 ป17ค)
- _____ . "คำสัมภาษณ์พิเศษของนายปรีดี พนมยงค์ ให้แก่สำนักข่าว เอ.เอฟ.พี. ที่กรุงปารีส เมื่อ 28 กรกฎาคม 2514," ในคำปราศรัย สุนทรพจน์ บางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ, 2517.
- _____ . คำโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 83 หน้า. (มคก / 338.9593 ป174 ค ; มธ / HC 497 ท9ป46 2517 (94 หน้า) ; สพบ / HD 85 x17 2517X
- _____ . "จดหมายจากปารีสถึงผู้จัดทำหัตถสาร," ใน คำปราศรัย สุนทรพจน์ บางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ, 2517. 5 หน้า.
- _____ . ทำนปรีดีที่แนวทางประชาธิปไตย กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 30 หน้า.
- _____ . ทำนปรีดีฯ พุดถึงกรณีสวรรคต. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 40 หน้า. (สล / 921 ป ; ปท / 921 ป ; ชพ / 921 ป)

- _____ . **ทำนปรีดีให้สัมภาษณ์ คลอบเดีย รอสส์ และจดหมายนักเรียนไทยในอังกฤษ.**
กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์ 2517. 32 หน้า. (ชพ / 921 ป ; ปท / 921 ป ; สล / 921 ป)
- _____ . **ที่เขาเรียกว่า "ลัทธิแก่" นั้นคืออะไร และความเป็นมาของลัทธิ "ริวิชันนิสม์"**
กรุงเทพฯ : สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517.
- _____ . **เบื้องหลังการก่อตั้งขบวนการเสรีไทย : คำให้การของปรีดี พนมยงค์ ในฐานะ พยาน พ.ท. พระสารสาส์นพลชั้น จ่าเลย คดีอาญาสงคราม.** กรุงเทพฯ : สันติธรรม, 2517. 72 หน้า. (มธ / DS 583 ป47 ; สพบ / D 754.T3 ป17)
- _____ . **ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, 2517. 49 หน้า. (มธ-กลาง, วารสารศาสตร์ JQ 1742 ป4)
- _____ . **ปรีดี พนมยงค์ วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517.** กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2517. 139 หน้า. (มธ / JQ 1743 ก4ป4)
- _____ . **ปัญหาสงครามในยุคปรมาณู (นิวเคลียร์).** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, 2517.
- _____ . **"ผู้เกินกว่าราชา" (Ultra Royalist) ใน ลานโพธิ์.** ลอนดอน : หนังสือชุมนุมชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร, 2517. 17 หน้า.
- _____ . **ระลึกถึงคุณเจียบ อัมพนันท์.** กรุงเทพฯ : พิมพ์ในงานศพคุณเจียบ อัมพนันท์ 2 มิถุนายน 2517. 29 หน้า.
- _____ . **เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร.** กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2517. 96 หน้า. (สล / 323 ป)
- _____ . **เราจะต้องต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร? ปาฐกถาและบทความของทำนปรีดี พนมยงค์ ในงานชุมนุมฤดูร้อนของสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส ที่เมืองตุรส์.**
กรุงเทพฯ : องค์การบริหาร องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517. 96 หน้า (มธ / PL 4215 ป4)
- _____ . **"เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร" (อุทิศแด่ผู้รักชาติ รักประชาธิปไตยทุกคน)**
เอกสารอัตสำเนา

- _____ . **วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517.** กรุงเทพฯ : หจก. จงเจริญการพิมพ์, 2517. 139 หน้า. (มจร / 342.593 ป173 ร ; คณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ มหาราชบุรี. 2517. สพบ / JQ 1743 A 5 ป17ป)
- _____ . **สัมภาษณ์ท่านปรีดี** โดย เท่ จงคดีกิจ (บรรณาธิการใหญ่ของบางกอกโพสต์) และ ประทีป นครชัย (ส.น.ท. ป. สาร) หรือ **คำสัมภาษณ์ท่านปรีดีเกี่ยวกับปัญหาของประเทศไทย, สัมภาษณ์** ระหว่างวันที่ 9-13 พฤษภาคม 2517. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ, 2517) 24 หน้า.
- _____ . **สาส์นถึงรองนายกรัฐมนตรี.** พระนคร ; ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 30 หน้า. (คน / 895. 916 ป417ล)
- _____ . **สำเนาจดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ถึง ฯพณฯ รองนายกฯ กับนายกรัฐมนตรีและรัฐบาล.** กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2517. 30 หน้า. (สส / 320.9593 ป)
- _____ . "สุนทรพจน์ของนายปรีดี พนมยงค์ แสดงในสภาพผู้แทนราษฎร เมื่อ 4 กรกฎาคม 2489" ใน **คำปราศรัย สุนทรพจน์ บางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย.** กรุงเทพฯ : พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ, 2517. 3 หน้า.
- _____ . **ข้อเขียนทางปรัชญา.** กรุงเทพฯ : สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม, 2518. 151 หน้า. (สพบ / POP 214 ป17 ; สส / 100 ป ; จก / 100 ป17 ข ; มคก / B 29 ป48 ; จฬ-ครุศาสตร์, นิเทศศาสตร์ / 301 ป173ข ; มธ / HX 425.8 ส5ป4)
- _____ . "ชาติคงมีอยู่" (บทความที่เคยตีพิมพ์ในนิตยสาร **เพื่อนไทย** ของสมาคมนักเรียนไทย ในสหพันธ์รัฐเยอรมัน ฉบับ กันยายน 2518) กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์, 2518. 20 หน้า.
- _____ . **ทางรอดของประเทศไทย** (บทความเขียนให้คณะกรรมการนิสิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันที่ 10 ธันวาคม 2518)
- _____ . **ปรีดี พนมยงค์ วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517.** กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2518. 139 หน้า. (มธ / JQ 1743 ก4ป4)

_____ . รวมบทความบางเรื่อง นายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการร่างรัฐธรรมนูญ โดย สุนจันต์ ตำนตรตระกูล. กรุงเทพฯ : สันติธรรม 2518. 454 หน้า. (สพบ / JQ 1745.A5 ป17ร ; ชพ / 342.593 ป ; ปท / 342.593 ป; สล / 342.593 ป ; วอ / 342.593 ป ; มคก / 1742 ป4 ; จฉ / 321.8 ป173ร ; มร / JQ 1743.A4 ป173ร)

_____ . ระบบสังคมนิยม และระบบคอมมิวนิสต์ จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์, 2518. (มธ - กลาง, รัฐศาสตร์ / HX 21ป4)

_____ . "ระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่" คำปราศรัยในที่ประชุมสภามัคคีสมาคมนักเรียนไทยในอังกฤษ สกอตแลนด์, 26 กรกฎาคม 2518. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2518.

_____ . รัฐธรรมนูญฉบับกะหล่ำกับผู้เกินกว่าราชา. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2518. 24 หน้า. (มคก/ 342.593 ป174ร)

_____ . เรื่องควรจะแก้ไขเมืองไทยอย่างไร คำตอบ ภาคที่ 1 เกี่ยวกับระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์, 2518. 55 หน้า. (คน / 325 ป471ร)

_____ . "สาส์นจาก ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัย ในวันสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครบรอบปีที่ 41, 27 มิถุนายน 2518" ฉบับอัดสำเนา. 16 มิ.ย. 2518.

_____ . อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท., สถาบันสยามเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม, 2518. 45 หน้า. ปาฐกถาของนายปรีดี พนมยงค์ ในงานชุมนุมนักเรียนไทยที่เมืองบัวติเออร์ (ฝรั่งเศส) เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2518 (มธ / PL 4209.5 ป43; มคว ประสานมิตร / 320.9 ป173อ)

_____ . อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม, 2518. 45 หน้า. (สล / 323 ป)

- _____ . "คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อชาวธรรมศาสตร์ วันที่ 27 มิถุนายน 2519" ฉบับอัดสำเนา. 27 มิ.ย. 2519.
- _____ . บทความเรื่องความเป็นมาของคัมภีร์ไทย "ปฎิวัติ, รัฐประหาร, วิวัฒน์, อภิวัฒน์" กรุงเทพฯ : สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม, 2519. 39 หน้า. (มธ-กลาง, รัฐศาสตร์ / อ JA64 ป4 ; จฬ - รัฐศาสตร์ / 320.03 ป173ค ; ศน / 320.03 ป471บ ; สล / 320.4 ป; สส / 495.913 ป; วอ / 320.4 ป; ชพ / 320.4ป ; ปท / 320.4 ป)
- _____ . บันทึกข้อสังเกตและตอบคำถามนิสิตนักศึกษาที่ประสงค์เรียบเรียงวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรัฐบาลบางสมัยของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519. 42 หน้า. (มธ / 705/23 ; จฬ - รัฐศาสตร์ / 354.593 ปรบ; ฐศ - สวณะลิ / 320.9593 ป173บ)
- _____ . ปรีดี พนมยงค์ แนววิริยพิจารณาทงรอดของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม, 2519. 24 หน้า. (มคก / HN 750.7 ป47 ; วอ / 301 ป ; สล / 301 ป; ปท / 301 ป ; ชพ / 301 ป ; มธ -กลาง, รัฐศาสตร์ / PL 4209 ป48)
- _____ . สัมภาษณ์ ปรีดี พนมยงค์ โดย ปีเตอร์ ลิมเกโก แปลโดย "เอี่ยมใจงาม" ใน สำนึกศิสาร (ส.น.ท.ป.สาร) ธันวาคม 2521. 6 หน้า.
- _____ . สำเนาคำฟ้อง นายชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. คดีหมายเลขดำที่ 8612/2521.
- _____ . สำเนาคำฟ้อง นายรอง ศยามานนท์. คดีหมายเลขดำที่ 4226/2521.
- _____ . หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2521 - (มคก / D 754.T3 ป17 ; สพบ / D 754T3 ป17 ; มธ / D 767.47 ป4 ล.1)
- _____ . หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2521. 49 หน้า. (จฬ - รัฐศาสตร์ / 959.3081 ป 73ห; มร / DS 583 ป173ห)

Pridi Banomyong. Political and military tasks of the Free-Thai movement to regain national sovereignty and independence/ Pridi Banomyong in his letter to Phra Bisal-Sukhumvit. Bangkok: American, 1979. 78 p. (สส / 959.3 P947P)

ปรีดี พนมยงค์. จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระนิศาลสุภูมิ เรื่อง หนังสือจดหมายของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2522. 144 หน้า. (มร. / D743 ป173จ ; จฉ / 9940.5486 ป173จ ; หช / 320.9593 ป471จ ; มธ / D 767.47 ป35; มร / D 743 ว มศก / D 743 ป173จ)

_____. "คำขวัญของนายปรีดี พนมยงค์ ให้แก่บัณฑิต 23 แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" หนังสืออนุสรณ์บัณฑิต 23 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2523.

_____. สัมภาษณ์พิเศษในโอกาสครบรอบ 48 ปี แห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2523 ที่เมืองอองโตนี ซานกรุงปารีส โดย ผู้แทนสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน. กรุงเทพฯ : ห.จ.ก.เกษมการพิมพ์, (2523). 20 หน้า. (มธ / DS 583 ป48 ; มธ / DS 583)

_____. จดหมายจากปารีสได้นักบิดเบือนประวัติศาสตร์ ลงวันที่ 6 กรกฎาคม 2524. นิตยสารวิเคราะห์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 5 (19-25 ก.ค. 24) 6 หน้า.

_____. รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ เส้นทางรอดของไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, 2524. 132 หน้า. (จฉ / 320.959 3 ป173ร)

Pridi Banomyong. The King of the White Elephant. (Cassette tape) Siam Society, 1982. Introduced for the film "The King of the White Elephant" on June 24, 1982. (สส / CT.50)

ปรีดี พนมยงค์. ชีวิตประวัตีย่อของนายปรีดี พนมยงค์. พิมพ์ครั้งแรกที่ปารีส, 2525.

_____. นายปรีดี พนมยงค์ ตอบคำถาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525. (มร / JQ 1741 ป173น)

- _____ . **มหาราชและรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : โครงการ "ปรีดี พนมยงค์ กับ สังคมไทย," 2525. 92 หน้า. (จก / 923.1593 ป17ม ; มธ / PL 4209 ป48ม5 ; จพ / 808.86 ป173ม)
- _____ . **สังคมปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525. 388 หน้า. มี 4 ภาค : ภาคที่ 1 ข้อสังเกตทั่วไป ภาคที่ 2 ความเป็นอนิจจังของสังคม ภาคที่ 3 การถ่ายทอดคัมภีร์วิทยาศาสตร์สังคมจากภาษาต่างประเทศมาเป็นคัมภีร์ไทยสยามและความเป็นมาของคัมภีร์ไทย ปฏิวัติ, รัฐประหาร, วิวัฒน์, อภิวัฒน์ ภาคที่ 4 การพิทักษ์เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทยได้ในยุคปาล พนมยงค์; ศพนายปาล พนมยงค์. (มธ / HX 425.6 ป4)
- _____ . **สำเนาคำฟ้องกระทรวงศึกษาธิการ** ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง คดีคำหมายเลขที่ 8586/25 ศาลแพ่ง วันที่ 30 มิถุนายน 2523
- _____ . **สุนทรพจน์ของนายปรีดี พนมยงค์** เรื่อง "คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน" เอกสารงานสัมมนา "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย" 24 มิถุนายน 2525.
- _____ . **อนุสรณ์นายปาล พนมยงค์**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525. 388 หน้า. (จศ - สวณมะลี / 100 ป173อ)
- _____ . **ปรีดี พนมยงค์ และคนอื่น ๆ. กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : โครงการกึ่งศตวรรษประชาธิปไตย, 2525.
- _____ . "บันทึกฉบับ 5 มีนาคม 2526 ของนายปรีดี พนมยงค์ เรื่อง ตอบคำถามบางประการของนิสิตนักศึกษา" ฉบับอัดสำเนา. 11 หน้า.
- _____ . **ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์**. อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สัมภาษณ์ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2526. 99 หน้า.

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติ

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

พุทธศักราช 2475

พระบาทสมเด็จพระปรีมีนทรมหาประชาธิปก ประปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามเพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้นและ

โดยที่ได้ทรงยอมรับคำขอร้องของคณะราษฎร

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยมาตราต่อไปนี้

หมวด 1

ข้อความทั่วไป

มาตรา 1 อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย

มาตรา 2 ให้มีบุคคล และคณะบุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้ เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎร

ตามที่จะได้กล่าวต่อไปในธรรมนูญ คือ

1. กษัตริย์
2. สภาผู้แทนราษฎร
3. คณะกรรมการราษฎร
4. ศาล

หมวด 2

กษัตริย์

มาตรา 3 กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติกิติ์ คำวินิจฉัยของศาล กิติ์ การอื่น ๆ ซึ่งจะมีบทกฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะกิติ์ จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์

มาตรา 4 ผู้เป็นกษัตริย์ของประเทศ คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การสืบมรดกให้เป็นไปตามกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 5 ถ้ากษัตริย์มีเหตุจำเป็นชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ไม่ได้ หรือไม่อยู่ในพระนคร ให้คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิแทน

มาตรา 6 กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องคดีอาญาถึง ศาลไม่ได้ เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย

มาตรา 7 การกระทำใด ๆ ของกษัตริย์ต้องมีกรรมการราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมของคณะกรรมการราษฎรจึงใช้ได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

หมวด 3

สภาผู้แทนราษฎร

ส่วนที่ 1

อำนาจและหน้าที่

มาตรา 8 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจออกพระราชบัญญัติทั้งหลาย พระราชบัญญัตินั้น เมื่อกษัตริย์ได้ประกาศให้ใช้แล้ว ให้เป็นอันใช้บังคับได้

ถ้ากษัตริย์มิได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัตินั้นภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับพระราชบัญญัตินั้นจากสภา โดยแสดงเหตุผลที่ไม่ยอมทรงลงพระนาม ก็มีอำนาจส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนมายังสภา เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ถ้าสภาลงมติยืนตามมติเดิม กษัตริย์ไม่เห็นฟ้องด้วย สภามีอำนาจออกประกาศพระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 9 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ และมีอำนาจนัดประชุมกันถอดถอนกรรมการราษฎร หรือพนักงานรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้

ส่วนที่ 2

ผู้แทนราษฎร

มาตรา 10 สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นไปตามกาลสมัยดังนี้

สมัยที่ 1

นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ 2 จะเข้ารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎรซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจแทนจัดตั้งผู้แทนชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน 70 นายเป็นสมาชิกในสภา

สมัยที่ 2

ภายในเวลา 6 เดือน หรือจนกว่าจะจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย สมาชิกในสภาจะต้องมีบุคคล 2 ประเภททำกิจการร่วมกัน คือ

ประเภทที่ 1 ผู้แทนที่ราษฎรจะได้เลือกตั้งขึ้นจังหวัดละ 1 นาย ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินกว่า 100,000 คน ให้จังหวัดนั้นเลือกตั้งผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 นาย ทุก ๆ 100,000 นั้น เศษของ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่ง ให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1

ประเภทที่ 2 ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มิได้อยู่เลือกบุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3

เมื่อจำนวนราษฎรทั่วพระราชอาณาจักรสยามได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้ เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่งและอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นอันไม่มีต่อไป

มาตรา 11 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 คือ

1. สอบไล่วิชาการเมืองได้ตามหลักสูตร ซึ่งสภาจะได้ตั้งขึ้นไว้
2. อายุ 20 ปีบริบูรณ์
3. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
4. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิในการรับเลือก
5. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย
6. เฉพาะผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 ในสมัยที่ 2 จะต้องได้รับความ

เห็นชอบจากสมาชิกในสมัยที่ 1 เสียก่อนว่า เป็นผู้ที่ไม่ควรสงสัยว่า จะนำมาซึ่งความไม่เรียบร้อย

มาตรา 12 การเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ในสมัยที่ 2 ให้ทำดังนี้

1. ราษฎรในหมู่บ้านเลือกผู้แทนเพื่อออกเสียงตั้งผู้แทนตำบล
2. ผู้แทนหมู่บ้านเลือกผู้แทนตำบล
3. ผู้แทนตำบลเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การเลือกตั้งสมาชิกเป็นสมัยที่ 3 จะมีกฎหมายบัญญัติภายหลัง โดยจะดำเนินการที่ ให้สมาชิกได้เลือกตั้งผู้แทนในสภาโดยตรง

มาตรา 13 ผู้แทนประเภทที่ 1 จะอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 4 ปี นับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง แต่เมื่อถึงสมัยที่ 3 แล้ว แม้ผู้แทนในสมัยที่ 2 จะได้อยู่ในตำแหน่งไม่ถึง 4 ปีก็จะต้องออกจากตำแหน่งนับแต่วันที่ผู้แทนในสมัยที่ 3 ได้เข้ารับตำแหน่ง

ถ้าตำแหน่งผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามเวร ให้สมาชิกเลือกตั้งผู้อื่นขึ้นใหม่ให้เต็มที่ว่าง แต่ผู้แทนใหม่มีเวลาอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาที่ผู้ออกไปนั้นชอบที่จะอยู่ได้

มาตรา 14 ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ

1. อายุ 20 ปีบริบูรณ์
2. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
3. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิในการรับเลือก
4. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

คุณสมบัติของผู้แทนหมู่บ้านและผู้แทนตำบล ให้เป็นไปเหมือนดังมาตรา 11

มาตรา 15 การเลือกตั้งผู้แทนใด ๆ ให้ถือตามคะแนนเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้มีการเลือกตั้งครั้งที่ 2 ถ้าครั้งที่สองมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ตั้งคนกลางออกเสียงชี้ขาด และให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนกลางไว้

มาตรา 16 ผู้แทนนอกจากถึงเวรจะต้องออกจากตำแหน่งให้นับว่าขาดจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวไว้ในมาตรา 11 อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อตาย หรือเมื่อสภาวินิจฉัยให้ออก ในเมื่อสภาเห็นว่า เป็นผู้ทำความเสียหายให้แก่สภา

มาตรา 17 การฟ้องร้องสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรเป็นคดีอาญายัง ศาล จะต้องได้รับอนุญาตจากสภาก่อน ศาลจึงจะรับฟ้องได้

ส่วนที่ 3

ระเบียบการประชุม

มาตรา 18 ให้สมาชิกเลือกกันขึ้นเป็นประธานของสภา 1 นาย มีหน้าที่ดำเนินการของสภาและมีรองประธาน 1 นายเป็นผู้ทำการแทน เมื่อประธานมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ได้

มาตรา 19 เมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถมาได้ ก็ให้รองประธานแทนเป็นผู้รักษาความเรียบร้อยในสภา และจัดการให้ได้ปรึกษาหารือกันตามระเบียบ

มาตรา 20 ถ้าประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุมทั้ง 2 คน ก็ให้สมาชิกที่มาประชุมเลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานคนหนึ่งชั่วคราวประจำนั้น

มาตรา 21 การประชุมปกติให้เป็นหน้าที่ของสภาเป็นผู้กำหนด การประชุมพิเศษจะมีได้ต่อเมื่อสมาชิกมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า 15 คน ได้ร้องขอหรือคณะกรรมการราษฎรได้ร้องขอให้เรียกประชุม การนัดประชุมพิเศษ ประธานหรือผู้ทำการแทนประธานเป็นผู้สั่งนัด

มาตรา 22 การประชุมทุกคราว ต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้

มาตรา 23 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่ง เป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 24 สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบในถ้อยคำใด ๆ ที่ได้กล่าวหรือแสดงเป็นความเห็นหรือในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมผู้หนึ่งผู้ใดจะว่ากล่าวฟ้องร้อง เพราะเหตุนั้นหาได้ไม่

มาตรา 25 ในการประชุมทุกคราว ประธานต้องสั่งให้เจ้าหน้าที่ประจำในสภาจดรายงานรักษาไว้ และเสนอเพื่อให้สมาชิกได้ตรวจแก้ไขรับรอง แล้วให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมลงนามกำกับไว้

มาตรา 26 สภามีอำนาจตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้
สอบสวนพิจารณาความเห็นในเรื่องหนึ่งขึ้นเสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อพิจาราทกลงอีกชั้นหนึ่งก็ได้
ประธานอนุกรรมการนั้น เมื่อสภาไม่ได้ตั้ง ก็ให้อนุกรรมการเลือกกันเองตั้งขึ้นเป็นประธานได้

อนุกรรมการมีอำนาจเชิญบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นได้ อนุกรรมการและ
ผู้ที่เชิญมาได้รับสิทธิในการแสดงความเห็นตามมาตรา 24

ในการประชุมอนุกรรมการนั้น ต้องมีอนุกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่า 3 นาย จึง
จะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้ เว้นแต่อนุกรรมการนั้นจะมีจำนวนตั้งขึ้นเพียง 3 คน เมื่อมา
ประชุมแค่ 3 คน ก็ให้นับว่าเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 27 สภามีอำนาจตั้งระเบียบการปรึกษาหารือ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตาม
ธรรมนูญนี้ (ในชั้นแรกนี้ ให้อนุโลมใช้ข้อบังคับสภากรรมการองค์มนตรี เฉพาะที่ไม่ขัดกับธรรมนูญ
นี้ไปพลางก่อน)

หมวดที่ 4

คณะกรรมการราษฎร

ส่วนที่ 1

อำนาจและหน้าที่

มาตรา 28 คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่
ประสงค์ของสภา

มาตรา 29 ถ้ามีการฉุกเฉินเกิดขึ้นซึ่งคณะกรรมการจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎร
ให้ทันทั่วทั้งมิได้ และคณะกรรมการเห็นสมควรจะต้องออกกฎหมายเพื่อให้เหมาะแก่การฉุกเฉิน
นั้น ๆ ก็ทำได้แต่จะต้องรีบนำกฎหมายนั้นขึ้นให้สภารับรอง

มาตรา 30 คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจให้อภัยโทษ แต่ให้นำความขึ้นขอพระบรม
ราชานุญาตเสียก่อน

มาตรา 31 ให้เสนาบติกระทรวงต่าง ๆ ให้เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎร

ในกิจการทั้งปวง

สิ่งใดซึ่งเป็นการฝ่าฝืนต่อคำสั่ง หรือระเบียบการของคณะกรรมการราษฎร หรือ
กระทำไปโดยธรรมนุญไม่อนุญาตให้ทำได้ ให้ถือว่าการนั้นเป็นโมฆะ

ส่วนที่ 2

กรรมการราษฎรและเจ้าหน้าที่ประจำ

มาตรา 32 คณะกรรมการราษฎร ประกอบด้วยประธานคณะกรรมการราษฎร 1 นาย
และกรรมการราษฎร 14 นาย รวมเป็น 15 นาย

มาตรา 33 ให้สภาเลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้หนึ่ง ขึ้นเป็นประธานกรรมการ และ
ให้ผู้เป็นประธานนั้นเลือกสมาชิกในสภาอีก 14 นาย เพื่อเป็นกรรมการ การเลือกนี้เมื่อได้รับ
ความเห็นชอบของสภาแล้ว ให้ถือว่าผู้ที่ได้รับเลือกนั้น ๆ เป็นกรรมการของสภา ในเมื่อสภา
เห็นว่า กรรมการมิได้ดำเนินกิจการตามรัฐประศาสนโยบายของสภา สภามีอำนาจเชิญกรรมการ
ให้ออกจากหน้าที่ แล้วเลือกตั้งใหม่ตามที่กล่าวในตอนนั้น

มาตรา 34 กรรมการคนใดมีเหตุอันกระทำให้กรรมการคนนั้นขาดคุณสมบัติอันกำหนด
ไว้สำหรับผู้แทนในมาตรา 10 ก็ตามหรือตายก็ตาม ให้สภาเลือกกรรมการแทนสำหรับตำแหน่ง
นั้น ๆ

ในเมื่อสภาได้เลือกตั้งกรรมการแล้ว สภาชุดนั้นหมดกำหนดอายุตำแหน่งเมื่อใด ให้
ถือว่ากรรมการชุดนั้นย่อมหมดกำหนดอายุตำแหน่งด้วย

มาตรา 35 การตั้งการถอดตำแหน่ง เสนาบดีย่อมเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์
พระราชอำนาจนี้จะทรงใช้แต่โดยตามคำแนะนำของคณะกรรมการราษฎร

มาตรา 36 การเจรจาการเมืองกับต่างประเทศ เป็นหน้าที่ของกรรมการราษฎร
และกรรมการอาจตั้งผู้แทนเพื่อการนี้ได้

การเจรจาได้ดำเนินไปประการใด ให้กรรมการรายงานกราบบังคมทูลกษัตริย์ทรง
ทราบ

การให้สัตยาบันสัญญาทางพระราชไมตรี เป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรง

ใช้พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมการราษฎร

มาตรา 37 การประกาศสงครามเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้พระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมการราษฎร

ส่วนที่ 3

ระเบียบการประชุม

มาตรา 38 ระเบียบการประชุมของคณะกรรมการราษฎรให้อนุโลมตามที่บัญญัติในหมวดที่ 3

หมวดที่ 5

ศาล

มาตรา 39 การระงับนิพากให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานี้ ประกาศมา ณ วันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 และให้ใช้บังคับได้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

(พระมรมาภิไธย) ประชาธิปก ป.ร.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

10 ธันวาคม 2475

สมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันทเดชนดิลกรามาธิบดี พระปกเกล้าเจ้าแผ่นดิน
สยาม

คุณมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค 2475 พรรษาปัจจุบันสมัย จันทรคตินิยม
ปละวัง คสมพัฒสร นฤคศิรมาศครบักษ์ เทรคีติถิ สุริยคติกาล ธันวาคมมาศ ทคมสุรทิน สนิวาร
โดยกาลบริจเฉท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันทเดชนดิลกรามาธิบดี เทพปரிய
มหाराชรวิงศ อลัมภินพงคณิระกษัตริย์ บุรุษรัตนราชินิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศ อุกโตสุชาติ สำคฤธาเคราหนี จักรบรมนาถ จุฬาลงกรณราชวรังกูร มหามงกุฎวง
ควิสุรธิษฐ ราชธรรมทคณิธ อุตักฤษฏินิบุณ อคฺลยภฤษฏินิหารีหาร บุรนาธิการสุสาธิต รัตนยลักษณ
วิจิตร เสาวภาคยสรรางค์ มหาชโนตมางคมาณฑ สนธิมตสมันตสมาคม บรมราชสมภาร ทินย
เทพาวตารไพศาลเกียรตคฺณ อคฺยคักติเอช สรรพเทเวศปรัยารักษมวงคล ลัคเนมาห้วย สุโขทัย
ธรรมราชา อภินาวคิลปคศึกษา เดชนาวูวิชัยยุทธศาสตร์โกศล วิทลนเรยนิเนจสุจริตสมาจาร
ภัทรภิชญาณประติภาณสุนทร ประเวรคาลโนบสลดมกมูล มุขมาตยวร นายกมหาเสนาไนสรราชาวี
พหุโยธ โปยมจร ประเชษฐโสทรสมมต เอกราชยยคสธิคมบรมราชสมบัติ นนปฏุลเควตฉัตร
ดิฉัตร ศรีรัตโนปลักษณ์ มหาปรมราชาพิเชภาภิชิกต์ สรรทคทควิชิตเดโชไชย สกลมไหศวรรยมหา
สวามินทร์ มเหศวรหิณฑรมหารามาธิราชวโรดมบรมนาถ ชาติอาชัณยาครัย พุทธาธิไตร รัตนคร
ฉารักษ์ วิศิษฏคักตฉัตรนเรศ วราธิบดีเมตตากฤษฏาคิตลหฤทัย อโนปมัยยบุญยการ สกลไพศาล
มหาษฏาราธิบดีนทร ปรมินทรรวมิกมหาราชาริราช บรมนาถบพิตร พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ท่ามกลางอุดมสันนิบาตพระบรมราชวงศานุวงศ์
และทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนามาตยราชบริพารเฝ้าเบื้องบาท

บงกชพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศความพระราชปรารภว่าข้าราชการทหาร พลเรือน และอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สยามราชอาณาจักรได้มีการปกครองตามวิสัยอายุประเทศในสมัยปัจจุบัน

ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้เสด็จเกลิงถวัลยราชย์ผ่านสยามพิภพ ทรงดำเนินพระราชโบายปกครองราชอาณาจักรด้วยวิधिสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายในทศนิรราชธรรมจรรยา ทรงทำนุบำรุงประเทศให้รุ่งเรืองไพบูลย์สืบมาครบ 150 ปีบริบูรณ์ ประชาชนชาวสยามได้รับพระบรมราชบริหารในวิถิความเจริญนานาประการโดยลำดับ จนบัดนี้มีการศึกษาสูงขึ้น แล้วมีข้าราชการประกอบด้วยวุฒิปรึชาในรัฐภิบาลนโยบายสามารถนำประเทศชาติของตน ในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่สากลอารยธรรมแห่งโลกโดยสวัสดิ สมควรแล้วที่จะพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ข้าราชการและประชาชนของพระองค์ ได้มีส่วนมีเสียงตามความเห็นชอบในการจรรโลงประเทศสยามให้วัฒนาการในภายภาคหน้า จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามตามความประสงค์ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 เป็นการชั่วคราว พอให้สภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมาการราษฎร ได้จัดรูปงานดำเนินประศานนโยบายให้เหมาะสมแก่ที่ได้เปลี่ยนการปกครองใหม่ ครั้นแล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันร่างพระราชกำหนดบทรัฐธรรมนูญอันจะพึงเป็นหลักถาวรแห่งศาสนวิถิตต่อไป ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบการร่างรัฐธรรมนูญนั้น

บัดนี้ อนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวรสนองพระเดชพระคุณสำเร็จลงด้วยดี นำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาถลงมติแล้วจึงทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษาแนะนำด้วยความยินยอม พร้อมทั้งจะตราเป็นรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินได้ และเมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถี่ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นสมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามประสิทธิประสาทประกาศพระราชทานแก่ประชากรของพระองค์ ให้ดำรง

อิสราธิปไตยโดยบริบูรณ์ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรของเรา นี้ จงเป็นหลักที่สถาพรสถิตประดิษฐาน สมรรถภาพอันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดความผาสุกสันติคุณวิบูลราศรีแก่อำณาประชาชน ตลอดจำเนียรกาลประวัติ นำประเทศสยามบรรลุสรณพินันต์ชัยมงคลเนกคุณผล สกกลเกียรติยศมหิหาร ขอให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งทหารพลเรือนทวยอาณาประชาราษฎร์ จงมีความสมัครสโมสร เป็นเอกฉันท์ ในอันจะรักษาปฏิบัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามนี้ ให้ยืนยงอยู่ คู่กับสยามรัฐราชสีมา ตราบเท่ากาลปาวสานสมดังพระบรมราชปรีชาญาณ ทุกประการ เทอญ

บททั่วไป

มาตรา 1 สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวที่จะแบ่งแยกมิได้ ประชาชนชาวสยามไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 2 อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 1

พระมหากษัตริย์

มาตรา 3 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงตำแหน่งจอมทัพสยาม

มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย

มาตรา 9 การสืบราชสมบัติท่านว่าให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 10 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักรหรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะขึ้น ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิทรงได้ตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ไซ้ ท่านให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันตั้งขึ้น และในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรยังมีได้ตั้งผู้ใด ท่านให้คณะรัฐมนตรีกระทำหน้าที่นั้นไปชั่วคราว

มาตรา 11 พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป โดยกำเนิดหรือโดยแต่งตั้งก็ตาม ย่อมดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม

มาตรา 12 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานะนครศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความนับถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคนสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคมอาชีพ

มาตรา 15 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการโดยการเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไข และโดยอาการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 3

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 16 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น

มาตรา 17 คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 18 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละสี่ปี ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนให้เต็มตำแหน่งที่ว่างอยู่ แต่สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้น ให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 19 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาว่าจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 20 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวสยาม มิใช่แทนแต่เฉพาะผู้ที่เลือกตั้งตนขึ้นมา ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใด ๆ

มาตรา 12 สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามวาระ หรือยุบสภา
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมาย ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก

สภาผู้แทนราษฎร

(5) สภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่ง โดยเห็นว่ามีอุปสรรคขัดขวางในทางจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา มติในข้อนี้ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

มาตรา 22 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ตามมติของสภาให้เป็นประธานแห่งสภาหนึ่งนาย เป็นรองประธานนายหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา 23 ประธานแห่งสภามีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภาให้เป็นไปตามระเบียบ
รองประธานมีหน้าที่กระทำการกิจการแทนประธาน ในเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่
ได้

มาตรา 24 ในเมื่อประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกเลือกตั้ง
กันเองขึ้นเป็นประธานการประชุมคราวนี้

มาตรา 25 การประชุมทุกคราว ต้องมีสมาชิมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของ
จำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 26 การลงมติวินิจฉัยข้อปรัชานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ
เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากันให้
ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 27 ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแสดงข้อ
ความ หรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ท่านว่าเป็นเอกสิทธิ์อันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำ
ไปเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใด ๆ มิได้

เอกสิทธิ์นี้ คู่คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และโฆษณารายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภาและ
คู่คุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแสดงข้อความหรือออกความเห็นที่ประชุมด้วย

มาตรา 28 ในปีหนึ่ง ท่านให้มีสมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภา
กำหนดการประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในเวลา 90 วัน นับแต่การ
เลือกตั้งเสร็จแล้ววันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปี ท่านให้สภากำหนด

มาตรา 29 สมัยประชุมสามัญหนึ่ง ๆ ท่านว่ามีกำหนดเวลา 90 วัน แต่พระมหากษัตริย์
จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลา 90 วันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 30 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามสมัยประชุม และ
ทรงเปิดปิดประชุม

พิธีเปิดประชุม จะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำ หรือจะโปรดเกล้าฯ
ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือนายกรัฐมนตรีกระทำพิธีแทนก็ได้

มาตรา 31 เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

มาตรา 32 เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนทั้งหมดเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐแล้ว ย่อมมีสิทธิร่วมกันทำคำร้องขอต่อประธานแห่งสภาให้นำความกราบบังคมทูล ขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีเช่นนี้ท่านให้ประธานแห่งสภานำความกราบบังคมทูล และรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 33 ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกแห่งสภาในทางอาญา ท่านว่าศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาจึงพิจารณาได้และการพิจารณาคดีนั้นต้องมีให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

อนึ่ง การพิจารณาคดีที่ศาล ได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่าผู้ต้องหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นท่านว่าเป็นอันใช้ได้

มาตรา 34 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกไปกักขังไว้ไว้แต่ในขณะกระทำผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธานแห่งสภา และประธานแห่งสภาอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา 35 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภาเช่นนี้ ต้องมีกำหนดให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายใน 90 วัน

มาตรา 36 บรรดาพระราชบัญญัติทั้งหลาย จะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 37 งบประมาณแผ่นดินประจำปี ท่านว่าต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติและถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ท่านให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา 38 เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ร่างพระราชบัญญัติขึ้นสำเร็จแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วท่านให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 39 ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้พระราชทานคืนมายังสภาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายฯ ก็ดี

หรือมิได้พระราชทานคืนมายังสภาภายในหนึ่งเดือนนั้นก็ดี สภาจะต้องปรึกษากันใหม่ และถ้า สภาลงมติตามเดิมไซ้ ท่านให้นำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้ง เมื่อพระ มหาคษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายใน 15 วันแล้ว ท่านให้ประกาศ พระราชบัญญัตินั้นไว้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 40 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน

ในที่ประชุม สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา 41 สภาย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะลงมติความไว้วางใจในรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะ ญัตติความไว้วางใจนั้น ท่านมิให้ลงมติในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษากัน

มาตรา 42 การประชุมของสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่จะ ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของสภา แต่การประชุมลับก็ย่อมมีได้ เมื่อคณะรัฐมนตรีร้องขอหรือสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรรวมกันไม่ต่ำกว่า 15 คนร้องขอ

มาตรา 43 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่มีได้เป็นสมาชิกก็ตาม เป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำการ หรือพิจารณาสอบสวนข้อความใด ๆ อันอยู่ในวงงานของสภาแล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการ ที่กล่าวนี้ ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณา อยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 นั้น ท่านว่าคุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตาม มาตรานี้ด้วย

มาตรา 44 การประชุมคณะกรรมการตามมาตรา 43 นั้น ท่านว่าต้องมีกรรมการ ธิการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวน จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 45 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภา เพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น

หมวด 4

คณะรัฐมนตรี

มาตรา 46 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี นายหนึ่ง และคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยสิบสี่นาย

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานแห่งสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ให้คณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 47 นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีอีกสิบสี่สาย ต้องเลือกมาจากสมาชิกของ สภาผู้แทนราษฎร นอกนั้นจะเลือกจากผู้ที่ไม่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ แม้มิได้เป็น สมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่อาจดำรงตำแหน่งการเมืองได้

มาตรา 48 รัฐมนตรีผู้มีได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นย่อมมีสิทธิไปประชุมและ แสดงความเห็นในสภาผู้แทนราษฎร ได้แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา 49 การตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นรัฐมนตรีนั้น ไม่ทำให้ผู้ได้รับตั้ง จำต้องลาออกจากสมาชิกภาพ

มาตรา 50 ในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ ไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงทบวงกรม ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ต่อสภาผู้แทนราษฎรในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการหรือไม่ก็ ตามต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล

มาตรา 51 รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่ง เมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ ในคณะหรือเมื่อสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะ เข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีทั้งสองนี้ ท่านว่าคณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินการต่อไป จนกว่า คณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะ เข้ารับหน้าที่

นอกจากนี้ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัว โดย

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 21 (4)

(5) สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา 52 ในเหตุฉุกเฉินซึ่งจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันทั่วที่มีได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้นำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อสภา เพื่ออนุมัติแล้วพระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาไม่อนุมัติไซ้ พระราชกำหนด ก็เป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่จะใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและไม่อนุมัติของสภาที่กล่าวนี้ ท่านว่าให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 53 พระมหากษัตริย์ทรงประกาศใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการใน พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก

มาตรา 54 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม ทำ หนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่น ๆ กับนานาประเทศ

การประกาศสงครามนั้น จะทรงทำต่อเมื่อไม่ขัดแก่บทบัญญัติแห่งกติกาสันนิบาตชาติ หนังสือสัญญาใด ๆ มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตสยาม หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติ เพื่อให้การเป็นตามสัญญาไซ้ ท่านว่าต้องได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 55 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา 56 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะตราพระราชกฤษฎีกา โดย ไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา 57 ภายในบังคับแห่งมาตรา 23 และ 24 บทกฎหมายพระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ท่านว่ารัฐมนตรีนายหนึ่งต้องลงนาม รับสนองพระบรมราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด 5

ศาล

มาตรา 58 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมาย และในนามพระมหากษัตริย์

มาตรา 59 บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ

มาตรา 60 ผู้พิพากษาอ้อมมืออิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตาม
กฎหมาย

หมวด 6

บทสุดท้าย

มาตรา 61 บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด ๆ มีข้อความแย้งหรือขัดแก่รัฐธรรมนูญนี้ ท่าน
ว่าบทบัญญัตินั้น ๆ เป็นโมฆะ

มาตรา 62 ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่ง
รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 63 รัฐธรรมนูญนี้ จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

1. ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม ท่านว่าต้องมาจากคณะรัฐมนตรีทางหนึ่ง หรือมาจากสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรวมกันมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดทางหนึ่ง

2. เมื่อสมาชิกได้ลงมติครั้งหนึ่งแล้ว ท่านให้รอไว้หนึ่งเดือน เมื่อพ้นกำหนดแล้วให้
นำขึ้นเสนอสภาเพื่อลงมติอีกครั้ง

3. การออกเสียงลงคะแนน ท่านให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยการ
แก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่ต่ำกว่าสามในสี่แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมด

เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว ท่านจึงให้ดำเนินการต่อไป
ตามบทบัญญัติมาตรา 38 และมาตรา 39

หมวด 7

การใช้รัฐธรรมนูญและบทเฉพาะกาล

มาตรา 64 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติหมวดนี้ ให้ใช้รัฐธรรมนูญนี้นับตั้งแต่วันประกาศ
เป็นต้นไป

มาตรา 65 เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติ
แห่งรัฐธรรมนูญนี้ ยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษาสามัญมากกว่ากึ่งจำนวนทั้งหมด และอย่างช้า
ต้องไม่เกินกว่าสิบปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.

2475 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทมีจำนวนเท่ากัน

(1) สมาชิกประเภท 1 ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งตามเงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา 16 และมาตรา 17

(2) สมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ผู้ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475

มาตรา 66 ในระหว่างกำหนดเวลาที่กล่าวในมาตรา 65 หากจะมีการยุบสภาตามความในมาตรา 35 ไซ้ร้ ท่านให้มีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่ เฉพาะในส่วนสมาชิกประเภทที่ 1

มาตรา 67 ภายในบังคับแห่งมาตรา 21 (2) (3) (1) (5) ท่านว่าสมาชิกประเภทที่ 2 คงอยู่ในตำแหน่งได้ตลอดเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา 65 แต่ท่านมิให้มีการประชุมดำเนินการของสภาในระหว่างที่สภาต้องยุบตามความในมาตรา 35

มาตรา 68 ในระหว่างเวลาตั้งแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ จนกว่าสมาชิกตามมาตรา 65 นั้น จะเข้ารับหน้าที่แล้ว ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎร คงประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีอยู่แล้วโดยพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พระยามม โนปรภษ์นิติธาดา

ประธานคณะกรรมการราษฎร

10 ธันวาคม 2475

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.

รัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย

อานันท์มหิตล

ตราไว้ ณ วันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙

เป็นปีที่ ๑๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

คู่ภักดิ์ พระพุทธศาสนาเป็นอดีตภาค ๒๔๗๕ พรรษาปัจจุบันสมัยจักรวรรดินิยม
คุณสมนัตสร วิสาขมาส คู่กลบักซ์ นวมิตถิ สूरยคตีกาล พฤษภาคมมาส นวมสุรทิน ชีววาร
โดยกาลบริจเนท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท์มหิตล เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมท่ามกลางอุดม
สันนิบาต พระบรมวงศานุวงศ์ และทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนา
มัตยราชบริพารเฝ้าเบื้องบาทงกษ พรั่งพร้อมกัน โดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาประชาธิปก มหัตตเดชนดิบกรามาธิบติฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราช
วโรกาสให้ข้าราชการและประชาชนของพระองค์ได้มีส่วนมีเสียงตามความเห็นดีเห็นชอบ ใน
การจรรโลงประเทศไทยให้วัฒนาการสืบไปในภายภาคหน้า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕
เป็นการชั่วคราว พอให้สภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมการราษฎรได้จัดรูปงานดำเนินประค
นโยบายให้เหมาะสมแก่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งแล้ว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สภาผู้แทน
ราษฎรปรึกษากันร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อถือเป็นหลักถาวรแห่งรัฐประศาสน
วิธีต่อไป สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งอนุกรรมการคณะหนึ่งประกอบร่างรัฐธรรมนูญขึ้น

เมื่ออนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เสนอพระเดชพระคุณเกล้าเจ้า
ลงด้วยดีนำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาลงมติแล้ว จึงทูลเกล้า
ทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษา เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถี่ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว จึงมีพระราช

โครงการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกาศใช้แต่วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา

ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ 14 ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้จะไต่ความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นอเนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบซึ่งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษากันแล้ว รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2488 ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่ง เมื่อพิจารณาเห็นว่าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง และเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาเห็นว่าตรวจสอบรัฐธรรมนูญตามคำเสนอข้างต้นนี้ กรรมาธิการคณะนี้ได้ทำการตลอดสมัยของรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ คณะนายทวี บุญยเกษตร และคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

ต่อมารัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อรวบรวมความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่งแล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประชุมปรึกษาหารือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 และคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณา เมื่อกรรมการได้ตรวจพิจารณาแก้ไขแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จึงได้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาลงมติรับหลักการแล้ว จึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง

บัดนี้คณะกรรมการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อยแล้วเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อทรงพระราชวินิจฉัยถี่ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประชากรของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิปัญญาในรัฐบาลนโยบายสามารถจรโลกประเทศชาติของตนในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่สากลอารยธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดิ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ประสิทธิประสาทประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 เป็นต้นไป และให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมนี้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศพุทธศักราช 2482 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาลพุทธศักราช 2483 และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2485

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ จงเป็นหลักที่สถาปนาอธิปไตยประชาธิปไตย สมรรถภาพอันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดความผาสุกสันติคุณวิบูลราศรีแก่อาณาประชาราษฎร์ตลอดจำเนียรกาลประวัตินำประเทศไทยให้บรรลุสรพินันต์ชัยมงคลเอกคุณผลสากลเกียรติยศมโหฬาร และรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ ให้ยืนยงคงอยู่คู่กับไทยรัฐราชสีมา ตราบเท่ากัลปาวสานสมดังพระบรมราชปรีธานทุกประการ เทอญ

บททั่วไป

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 2 อำนาจอธิปไตย ย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 1

พระมหากษัตริย์

- มาตรา 3 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้
- มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก
- มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย
- มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา
- มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี
- มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล
- มาตรา 9 การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา
- มาตรา 10 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิได้ทรงตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ ให้รัฐสภาปรึกษากันตั้งขึ้น และในระหว่างที่รัฐสภายังมิได้ตั้งผู้ใด ให้สมาชิกวุฒิสภาผู้มีอายุสูงสุดสามคน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว
- มาตรา 11 ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง และมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งไว้ตามความในมาตรา 10 ให้สมาชิกวุฒิสภาผู้มีอายุสูงสุดสามคนประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

- มาตรา 12 บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมาย ฐานะันตรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกลิทธิอย่างใดเลย
- มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา หรือลัทธินิยมใด ๆ และ

ย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

มาตรา 15 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 16 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไข และโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 3

อำนาจนิติบัญญัติ

ส่วนที่ 1

บททั่วไป

มาตรา 17 รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน ไม่ว่าจะประชุมแยกกันหรือร่วมกัน

มาตรา 18 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา 19 การตราพระราชบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายให้มีผลย้อนหลัง เป็นการลงโทษบุคคลในทางอาญานั้น จะกระทำมิได้

มาตรา 20 ร่างพระราชบัญญัติซึ่งรัฐสภาได้ทำขึ้นเสร็จแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 21 ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้นจะได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือนนั้นก็ดี รัฐสภาจะต้องปรึกษากันใหม่ ถ้า

รัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิมให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัติขึ้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายในสิบห้าวันแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 22 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะเสนอมมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนก็ได้

มาตรา 23 บุคคลใดจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนในขณะเดียวกันไม่ได้

ส่วนที่ 2

วุฒิสภา

มาตรา 34 วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนแปรเปลี่ยนคนสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียง โดยทางอ้อมและลับ

มาตรา 25 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้เลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา แต่ผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างน้อยจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าหน้ากอง หรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

มาตรา 26 สมาชิกภาพแห่งวุฒิสภา มีกำหนดเวลาคราวละหกปี เฉพาะในวาระเริ่มแรก เมื่อครบกำหนดสามปีให้มีการเปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่ง โดยวิธีจับฉลาก แต่ผู้ที่ออกไปมีสิทธิได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาอีก

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้รัฐสภาเลือกบุคคลผู้มีคุณสมบัติตามความในมาตรา 25 เข้าเป็นสมาชิกแทนตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งแทน

มาตรา 27 สมาชิกภาพแห่งอนุสัญญาสิ้นสุดลงเมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามวาระ
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกอนุสัญญา

มาตรา 28 ในระหว่างที่สภาผู้แทนถูกยุบ การประชุมอนุสัญญานั้น จะกระทำมิได้

ส่วนที่ 3

สภาผู้แทน

มาตรา 29 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

สมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับ

มาตรา 30 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 31 อายุของสภาผู้แทนมีกำหนดเวลาคราวละสี่ปี

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาจะเหลือไม่ถึงหกเดือน สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 32 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา ต้องมีกำหนดเวลาให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

การยุบสภาผู้แทนจะทำได้เพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา 33 สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนสิ้นสุดลง เมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา
- (2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 34 สมาชิกสภาผู้แทนมีสิทธิเสนอนักตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจในรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะได้ โดยมีสมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่ายี่สิบสี่คน การลงมติในกรณีเช่นนี้มิให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

มาตรา 35 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 36 สมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทน ย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใด ๆ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา 37 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนตามมติของสภานั้น ๆ ให้เป็นประธานแห่งสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา 38 ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทน มีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภานั้น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่กระทำการกิจการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา 39 ในเมื่อประธานและรองประธานวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนไม่อยู่ในที่ประชุมให้สมาชิกของสภานั้น ๆ เลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา 40 การประชุมของวุฒิสภาก็ดี หรือของสภาผู้แทนก็ดี ทุกคราวต้องมีสมาชิกลงมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 41 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่ง ย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 42 ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์อันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใด ๆ มิได้

เอกสิทธิ์นี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุม โดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา 43 สมัยประชุมของพฤฒสภาและของสภาผู้แทนย่อมเริ่มต้นและสิ้นสุดลงพร้อมกัน

มาตรา 44 ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญของสภาทั้งสอง สมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสามสิบวัน นับแต่วันเลือกตั้ง วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีให้สภาผู้แทนเป็นผู้กำหนด

มาตรา 45 สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่ง ๆ มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 46 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมพฤฒสภาและสภาผู้แทนตามสมัยประชุมทรงเปิดและปิดประชุม

พิธีเปิดประชุมจะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำหรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้ใดผู้หนึ่งกระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา 47 เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

มาตรา 48 สมาชิกพฤฒสภาและสภาผู้แทนทั้งสองสภา หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้นำความกราบบังคมทูลขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญ แห่งสภาทั้งสองได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคก่อน ถ้าเป็นสมาชิกแห่งสภาใด ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภานั้นถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภาที่มีสมาชิกเข้าชื่อมีจำนวนมากกว่า ถ้ามีจำนวนเท่ากัน ก็ให้ยื่นต่อประธานพฤฒสภา

ให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องขอ นำความกราบบังคมทูล และรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 49 ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกพฤฒสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนในทางอาญา ศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกก่อนจึงพิจารณาได้ แต่การพิจารณา

คดีนั้น ต้องมิให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

การพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่า จำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่งนั้นย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา 50 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกพรรคสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะที่กระทำผิด แต่ต้องรับรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ประธานแห่งสภานั้นอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา 51 ถ้าสมาชิกพรรคสภา หรือสภาผู้แทนถูกกักขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีจะต้องสั่งปล่อย ถ้าหากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้ร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามความในวรรคก่อน ให้มีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา 52 ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนก่อน เมื่อสภาผู้แทนได้พิจารณาลงมติให้ใช้ได้แล้วให้นำเสนอต่อวุฒิสภา ถ้าวุฒิสภาพิจารณาลงมติเห็นชอบด้วยโดยไม่แก้ไขแล้ว ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 20

ถ้าหากวุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามวุฒิสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

ถ้าวุฒิสภาลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่วุฒิสภาแก้ไขเพิ่มเติมมา ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 20

มาตรา 53 ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้น จะเสนอได้โดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยสมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีรับรอง

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้น หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้นหรือยกเลิก หรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับการภาษีหรืออากร หรือว่าด้วยเงินตรา การจัดสรร รั้ง รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการกู้เงิน หรือการประกัน หรือการใช้เงินกู้

ในกรณีเป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาผู้แทนที่จะวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่

มาตรา 54 ร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนได้ลงมติให้ใช้ได้ และได้เสนอไปยังวุฒิสภานั้น วุฒิสภาก็ต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสามสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน วุฒิสภาก็ต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสิบห้าวัน

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นได้มาถึงวุฒิสภา

ถ้าวุฒิสภาไม่ได้พิจารณาลงมติในร่างพระราชบัญญัติ ที่สภาผู้แทนส่งมาภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคแรก ก็ให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา 55 งบประมาณแผ่นดินประจำปี ต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา 56 ในที่ประชุมของวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ใด แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา 58 การประชุมของวุฒิสภาและสภาผู้แทนย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภาไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอให้ประชุมลับ

มาตรา 59 วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกในสภาตั้ง เป็นคณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกในสภาก็ตาม เป็นคณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใด ๆ อันอยู่ในวงงานของสภาแล้วรายงานต่อสภาคณะกรรมการที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 42 นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลที่กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

มาตรา 60 การประชุมคณะกรรมาธิการตามมาตรา 59 นั้น ต้องมีกรรมาธิการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนจริงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 61 นกฤษสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ 5

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา 62 ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

- (1) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามความในมาตรา 9
- (2) การตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา 10
- (3) การพิจาราร่างพระราชบัญญัติกันใหม่ตามความในมาตรา 21
- (4) การเลือกตั้งซ่อมสมาชิกนกฤษสภาตามความในมาตรา 26
- (5) พิธีเปิดประชุมรัฐสภาตามความในมาตรา 46
- (6) การลงมติความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรีตามความในมาตรา 69
- (7) การให้ความยินยอมในการประกาศสงคราม ตามความในมาตรา 75
- (8) การให้ความเห็นชอบแก่นั่งสื่อสัญญาตามความในมาตรา 76
- (9) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 86
- (10) การตีความในรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 86
- (11) การแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 89

มาตรา 63 ให้ประธานนกฤษสภาเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และให้ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน

มาตรา 64 ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของนกฤษสภาโดยอนุโลม

มาตรา 65 ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้โดยอนุโลม

หมวด 4

อำนาจบริหาร

มาตรา 66 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี คนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบคน อย่างมากสิบแปดคน

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

มาตรา 67 ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 68 รัฐมนตรีผู้มีได้เป็นสมาชิก ย่อมมีสิทธิไปประชุมและแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในวุฒิสภา สภาผู้แทน หรือในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 42 นั้นให้นำมาใช้โดยอนุโลม

มาตรา 69 ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของรัฐสภา

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อรัฐสภาในทางรัฐธรรมนูญและรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

มาตรา 70 รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจในคณะ ตามมาตรา 34 หรือรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจตามมาตรา 69 หรือเมื่อสภาผู้แทนชุดที่มีส่วนให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะเข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีดังกล่าวนี้ และในกรณีที่คณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งเอง คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา 71 ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ขาดคุณสมบัติตามความในมาตรา 27(4) มาตรา 33(4)

(4) สภาผู้แทนลงมติไม่ไว้ใจ

มาตรา 72 ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และจะเรียกประชุมรัฐสภาให้ทันทั้งที่มีได้ก็ดี หรือเมื่อกรณีเช่นนั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับ ดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาในคราวต่อไป ให้นำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อรัฐสภา ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้วพระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็ เป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 73 ในระหว่างสมัยประชุม ถ้าคณะรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ด้วยการภาษีอากร หรือเงินตราฉบับใด จะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษา ประโยชน์ของแผ่นดินจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับ ดังพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามความในวรรคก่อน จะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายใน สองวันนับแต่วันประกาศใช้ และให้นำความในวรรคสองและวรรคสาม แห่งมาตรา 72 มาใช้ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 74 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศให้ใช้กฎ อัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา 75 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศสงครามเมื่อ ได้รับความยินยอมของรัฐสภาแล้ว

มติให้ความยินยอมของสภา ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสอง ในสามของจำนวนสมาชิกทั้ง สองสภา

มาตรา 76 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สงบศึกและทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติ เพื่อให้ การเป็นไปตามสัญญา ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา 77 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา 78 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการตราพระราชกฤษฎีกา โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา 79 ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 48 และมาตรา 66 บทกฎหมายพระราชหัตถเลขาและพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด 5

อำนาจตุลาการ

มาตรา 80 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา 81 บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา 82 การตั้งศาลขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่ง โดยเฉพาะแทนศาลธรรมดาที่มีตามกฎหมาย สำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ๆ จะกระทำมิได้

มาตรา 83 ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา 84 การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การย้ายและการถอดถอนผู้พิพากษาจะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

หมวด 6

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 85 รัฐธรรมนูญนี้จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

(1) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนซึ่งต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

- (2) ผู้ตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ ให้รัฐสภาพิจารณาร่วมกันเป็นสามวาระ
- (3) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา
- (4) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สอง ขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตราซึ่งมีคำเสนอแก้ไขแปรญัตติ หรือซึ่งมีการแก้ไขโดยคณะกรรมการ ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมวล
- (5) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้วให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดแล้วต้องนำเสนอรัฐสภา เพื่อพิจารณาในวาระที่สามต่อไป
- (6) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้ายให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นกฎหมายไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา
- (7) เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว จึงให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 20

หมวด 7

บทสุดท้าย

มาตรา 86 ภายใต้บังคับมาตรา 88 รัฐสภาทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มติในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

มาตรา 87 บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา 88 ในการที่ศาลจะใช้บทกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 87 ก็ให้ศาลรอกการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นไว้ชั่วคราว แล้วให้รายงานความเห็น เช่นว่านั้นตามทางการไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งให้ศาลทราบ

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นที่เด็ดขาด และให้ศาลปฏิบัติตามนั้น

มาตรา 89 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐสภาแต่งตั้งขึ้นเป็นประธานตุลาการคนหนึ่ง และตุลาการอีกสิบสี่คน

ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรัฐธรรมนูญใหม่ทุกครั้ง เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน เพราะเหตุที่สภาผู้แทนหมดอายุ หรือถูกยุบ
 วิจารณ์ณาของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

บทเฉพาะกาล

มาตรา 90 ในวาระเริ่มแรก พุทธสภาประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งองค์การเลือกตั้งสมาชิก พุทธสภาเป็นผู้เลือกตั้ง ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

องค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภา ประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญนี้

ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ต้องมีคุณสมบัติ เช่นเดียวกับผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2478 โดยยกเว้นข้อห้ามตามมาตรา 11 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แต่อย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปี และมีวิทย์ฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากองหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งยื่นสมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเองต่อเลขาธิการองค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภาภายในสิบสองวัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

วิธีการเลือกตั้งให้องค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภากำหนดขึ้น

มาตรา 91 ในวาระเริ่มแรก สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2488 ลงวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2488 และให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มจำนวนขึ้นอีก โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรหนึ่งแสนคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน ถ้าในเขตจังหวัดใดมีจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้ายเกินกว่าหนึ่งแสนคน ให้จังหวัดนั้นมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนคน เศษของหนึ่งแสน ถ้าถึงกึ่งหรือกว่าให้นับเป็นหนึ่งแสน

เมื่อถึงเกณฑ์จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนในเขตจังหวัดอื่น ๆ ตามความในวรรคก่อน ถ้าในเขตจังหวัดใดจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนที่ได้มีการเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2488 ลงวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2488 แล้ว ก็ให้ดำเนินการเลือกตั้งเฉพาะจำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาวเปรมจิตร์ กลิ่นอุบล เกิดวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 ที่อำเภอ บ้านหมอ จังหวัดสระบุรี สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปี การศึกษา 2529 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ. 2531 ปัจจุบันทำหน้าที่ฝึกอบรม แผนกพัฒนาบุคลากร ฝ่ายบุคคล บริษัทห้างสรรพสินค้า ตั้งฮั่วเส็ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย